

Ca. 1447-1453

Tremp i oli sobre taula

188 x 126 cm

Probablement procedent de l'església conventual de Sant Domènec de Puigcerdà (Cerdanya)

Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC/MAC 15845)

BIBLIOGRAFIA : Baitraquer 1915-1917, 635; *Les darreres adquisicions* 1918; Post 1938, 773-775, fig. 293; Olivari 1964, 118-119; Galcerán Vigué 1970, 77; Rebagliato & Llobet 1978, 172; Freixas 1986, 158; Gudiol & Alcolea 1986, 140-142, núm. 430 bis, fig. 723; Pujol 1988-1989, 233-259; Alcoy 1992, 290-293; Pujol 1994; José i Pitarch 1996; Massot 1996; Subasta de Arte 1997; Alcoy 1997 (2), 174-178; Ruiz i Quesada 1997 (1), 70-71; Alcoy 1998, 274-276; Manote *et al.* 1998, 109-111 i 251; Ruiz i Quesada 1998 (1), 439; Boronat 1999, 598-602.

EXPOSICIONS : *Prefiguració del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, Barcelona 1992, 80; *Cathalonia. Arte gótico en los siglos XIV-XV*, Madrid 1997, 24

Aquesta taula amb muntant va ser el compartiment principal d'un retaule de doble advocació dedicat a sant Joan Baptista i a sant Esteve. La pintura, que procedeix de Puigcerdà, ha estat relacionada amb l'església de Sant Domènec d'aquesta ciutat, origen que sembla versemblant si tenim en compte les relíquies de sant Joan Baptista custodiades en aquest centre eclesiàstic i les dues advocacions dominiques del muntant: un sant bisbe de l'orde, que podria ser Gregori X, Innocenci V o Benet XI, i santa Caterina de Siena¹.

La taula que ens ocupa és un dels testimonis més rellevants de la pintura gòtica gironina. Sant Joan vesteix la tradicional pell de camell

sobre la qual s'adverteix un meravellós mantell de color blau profusament ornat amb perles i pedreria preciosa. En línies generals segueix la tipologia més sovintejada en el segle XV, de la qual el retaule de Cabrera de Mar és un dels primers testimonis, en què sant Joan assenyala l'*Agnus nimbat*, el qual apareix sobre el llibre i porta l'estendard crucífer. El fons d'or és profusament treballat, labor força peculiar respecte a la solució dels nimbes, i també s'inclou la figuració d'un paisatge rocallós que deixa entreveure uns arbres, la tipologia dels quals està relacionada amb la incidència que la pintura valenciana té al Principat i especialment a la de Joan Antigó. A l'altra banda i amb el mateix tractament, pel que fa al treball dels daurats, sant Esteve porta alba i dalmàtica, tractada, en aquesta ocasió, amb una cura exquisida. Sobre el cap porta la pedra que fa referència al seu martiri.

Quant a les imatges del muntant, cal destacar la figuració de la dominica terciària santa Caterina de Siena. La santa seràfica, que apareix sense nimbe², és representada amb els cinc estigmes que la vinculen a Crist, dels quals surten els lliris al·lusius a la seva virginitat. Aquesta imatge palesa l'afany de la comunitat dominica a establir una alternativa respecte al model més difós de sant Francesc estigmatitzat.

La presència dels nous esquemes flamencs i de la tècnica mixta de tremp i oli a la taula de sant Joan Baptista i de sant Esteve significa l'acceptació de les innovacions sorgides de Flandes, introduïdes a Catalunya de la mà de Lluís Dalmau, autor del retaule de la Mare de Déu dels Consellers (Barcelona, MNAC), conjunt finalitzat el 1445.

La relació de la taula de sant Joan Baptista i sant Esteve amb unes pintures del retaule de sant Miquel de Castelló d'Empúries, les quals formen part d'aquesta exposició, van ser la base per atribuir-les a un pintor, aleshores anònim,

conegut amb el nom de Mestre de Castelló d'Empúries³. Més tard, les investigacions documentals dutes a terme per Miquel Pujol van desvetllar el nom en favor dels pintors Joan Antigó i Honorat Borrassà i van donar a conèixer que el moble havia estat executat l'any 1448⁴. Mitjançant aquestes aportacions, també s'ha pogut constatar la intervenció del pintor Francesc Vergós, tot i que, pel que sembla, la seva intervenció es va limitar a la pintura d'unes figures del guardapols del conjunt pictòric.

Sortosament, coneixem la pintura d'Antigó gràcies a la conservació del retaule de la Mare de Déu de l'Escala de Banyoles, obra de la qual s'exposa un dels carrers en aquesta mostra i que per la datació en què va ser pintada, 1437-1439, limita la intervenció d'Honorat Borrassà⁵. La diferència cronològica entre aquest moble i el de Castelló d'Empúries, i també la joventut dels artífexs, fàcils de persuadir per les novetats flamenques, no fan fàcil distingir la pintura d'Honorat respecte a la d'Antigó. Tanmateix, si es considera el nexa d'unió que hi ha entre el retaule de Sant Miquel de Castelló d'Empúries (1448) i la taula de sant Joan Baptista i de sant Esteve, considerem aquesta pintura fruit de la col·laboració d'ambdós pintors en el període 1447-1453, ja que aquesta darrera data correspon a l'última referència coneguda d'Antigó. Només quatre anys més tard, el 1457, se sap que Honorat Borrassà ja era mort.

En els darrers anys, el catàleg d'obres vinculat a Antigó i Borrassà s'ha vist incrementat notablement, incident que ha diversificat el limitat nombre de referències que aporten les obres documentades. Aquest tema és el que tractem en l'estudi que incloem en aquest catàleg, a l'entorn del qual desenvolupem aspectes relatius als membres de l'obra d'ambdós artistes. Ramon Solà I, el seu fill homònim, i Rafael i Miquel Antigó, entre altres, van assistir en la producció pictòrica d'un dels millors tallers de la pintura gòtica catalana⁶.

F.R.Q

³ Vid. Alcoy 1997 (2), 174-178. Menys probable sembla que la taula hagués estat destinada originalment a l'església dels agustins de Puigcerdà, de l'orde de Sant Francesc, lloc des d'on hagués estat traslladada al convent dels dominics, abandonat el 1835, segons es proposa a Galceran Vigué 1970.

⁴ La canonització de santa Caterina de Siena es va produir el 1461, data posterior a la de la realització d'aquest conjunt pictòric.

⁵ L'any 1938, la taula de sant Joan Baptista i sant Esteve ja va ser atribuïda per Post al Mestre d'Empúries, vinculació que ha estat consensuada per la majoria d'estudiosos. Post 1938, 773-775.

⁶ Vid. Pujol 1988-1989.

⁷ La identitat de l'autor del retaule de Banyoles se sap gràcies a les investigacions dutes a terme per Pere Freixas, vid. Freixas, 1979, estudiós que ha donat a conèixer un bon nombre de dades de l'art gironí, vid. Freixas 1983. Quant a la participació d'Honorat en el retaule banyolí, el rei Alfons el Magnànim va atorgar una concessió a Honorat Borrassà, fill de Francesc Borrassà, per la seva minoria d'edat, el 19 de juny de 1425, vid. Madurell 1949-1952, X 139-140, doc. 557 i 558.

⁸ Vid. l'estudi introductori *A l'entorn d'un patrimoni dispers i perdut. Els obradors pictòrics gironins del darrer gòtic*, dins aquest catàleg.